

SPV XI + XII

Kontakt: zportych@zahradnickaskola.cz

Plán individuálního studia, pokyny k samostudiu a úkoly během výuky od 24. 1. do 4. 2. 2021.

4. A

Vzhledem k tomu, že distanční výuka stále pokračuje, musíme podle plánu postupovat dále. Dnes se podíváme na nejstarší antickou (přesněji starořeckou) filosofii. Cílem je získat základní povědomí o tomto období. Nečeká se od vás, že budete znát jména škol a jednotlivých filosofů, měli byste si spíš umět představit, o čem přemýšleli nejstarší filosofové, jaké otázky si kladli, jak aktuální jsou jejich myšlenky (znanosti) dnes.

ANTICKÁ FILOSOFIE II

Éleaté (Elejská škola)

Xenofanés z Kolofónu (asi 569 až 447 př. n. l.)

Předchůdce Elejské školy jako takové. Jako první kritizoval antropomorfské představy o bozích, tvrdil, že nevypadají jako lidé a že Bůh je jen jeden. Podle něj skutečný Bůh, má-li být neomezený, musí být:

pouze jeden (dva už by se vzájemně omezovali)

všeprůstupující a nehybný (kdyby se hýbal, musel by vedle Boha být ještě volný prostor, v kterém by se pohyboval).

Vzniká tzv. panteistická teorie (pantheismus - názor o jednotě Boha a světa, jejich totožnosti) - Bůh je ve všem, všeprůstupující.

Zénón z Eleje

Zkoumá rozpory mezi vnímáním a myšlením, vznikají tzv. *aporie* (aporie - paradox, antinomie, logicky neřešitelný protiklad), Zénón dokazuje nemožnost pohybu.

Příklad: Závod Achilla s želvou: Achilles nikdy nemůže želvu dostihnout, neboť když je želva v bodě B a Achilles v bodě A, v okamžiku, kdy se Achilles dostane do bodu B, želva už tam není (neustále se pohybuje).

Nebo: Letící šíp: Má-li šíp dorazit z bodu A do bodu B, musí nejprve přeletět polovinu této dráhy. Ale než překoná polovinu dráhy, musí překonat polovinu té poloviny atd. Ve výsledku šíp k cíli nikdy nedeletí.

Sice správně chápal smyslové a rozumové myšlení, jenže zaměnil nekonečnou dělitelnost času a prostoru s konečnou dělitelností prostoru skutečného. (Gnoseologie - teorie poznání, noetika, epistemologie)

Předchůdci atomistů

Zde se objevuje obrovský rozdíl oproti všem předchozím školám - pralátky Empedokla a Anaxagora již nejsou oduševnělé, ale jsou pohybovány vnější silou (u Anaxagora je to kosmický duch, u Empedokla láska a svár).

***Empedoklés z Akragantu* (5. století)**

Domníval se, že je Bůh, chtěl to dokázat svým pobytem v sopce Etně, která nakonec "vyplivla jen jeho střevíc" (asi Bůh nebyl...). Jinak řečník, básník, lékař; řešil vznik a zánik věcí.

Podle něj jsou základními pralátkami voda, vzduch, oheň a země a jejich míšením dochází ke vzniku dalších látek. Tyto živly jsou oživené, vznik a zánik jsou protiklady - láska a nenávisť. Jedná se de facto o první primitivní vývojovou teorii.

Anaxagoras z Klazomen

Byl obviněn z bezbožnosti, protože tvrdil, že světu vládne myslící duch, který uspořádává malé částičky.

Byl to dualista - základní jsoucno je podle něj jak hmota, tak i duch (hmota již není oduševnělá, pohyb nevychází z ní, existuje vnější podnět). Hmota sestává z nekonečně dělitelných částíček, které se vířivým pohybem oddělují, tím vznikají mraky, oheň, voda a země.

Atomisté

5. století př. Kr; "Nic se neděje náhodně, nýbrž vše z nutnosti, z příčiny a důvodu."; existuje nekonečné množství atomů, které se pohybují v prázdnu, čili nebytí. Jejich shluky tvoří náš svět, podléhají změnám, neustále se rozpadají a tvoří.

Leukippos

Učitel Démokrita z Abdéry, vytvořil základy atomismu, které jeho žák postupně rozvedl. Z Démokritova rozsáhlého filosofického spisu se zachovaly jen zlomky.

Démokritos z Abdéry

Leukippův žák. Existuje jsoucno a nejsoucno, jsoucno je naplněno nekonečným množstvím malých částíček - atomy; ty se liší tvarem, velikostí, tíhou a polohou; jsou věčné -> bez příčiny; vdechujeme je ze vzduchu;

Vnímání: z věcí se oddělují atomy, jež tvoří obrázky, které nám vnikají do čidel

Podle Démokrita jsou dva druhy vlastností atomů:

a) ovlivněné (hořkost, kyselost, teplota),

b) neovlivněné (poloha, tíha, tvar)

Druhé období - Klasické období

V řecké filosofii se postupně nahromadila řada koncepcí a pojmů, které si začaly protiřečit. Bylo nutné je srovnávat a nacházet východiska z dílčích rozporů. Právě tady nastává čas sofistů. Nevytvořili přímo jednu souvislou školu, čerpali z různých názorů.

Sofisté

Učitelé moudrosti. Za svou moudrost si nechávali platit, nosili drahé oblečení apod. Moudrost podle nich spočívala zejména v umění přesvědčit druhého o své pravdě, položili základy rétoriky. Vychovávali mladé, aby se dobře uplatnili v životě.

Protagoras z Abdéry: "Člověk je mírou všech věcí, jsoucích že jsou, a nejsoucích že nejsou."

"Jak se co každému zdá, takové jest," což je subjektivismus.

"Každé mínění je pravdivé."

Gorgilas - tvrdí opak: "Každé mínění je nepravdivé." A důkaz: "Nic neexistuje. Kdyby existovalo, člověk by to stejně nemohl poznat. Kdyby to poznal, nemohl by to sdělit."

Význam Sofistů

Posunuli filosofii od kosmu k člověku, stanovili základy relativismu, rozvinuli logiku a rétoriku (např.: otázku lze hájit dvojí protichůdnou tezí -> kasuistika = způsob zdůvodňování; slovník: konkrétnost, detailnost, uvádění jednotlivých příkladů), gramatiku a pedagogiku.

Sókratés

Pravděpodobně žil v letech 499 až 399 př. Kr., byl odpůrcem sofistů, neurozený, ale statečný v bojích. Nezanechal jediné dílo, vše, co je mu připisováno, zapsali jeho žáci, z nichž nejznámější je Platon. Sokratova údajně hádavá manželka se jmenovala Xantipa, jméno přešlo do řady jazyků jako symbol nesnášenlivé, svárlivé ženy.

Zatímco sofisté hodnoty relativizovali (nelze dojít k objektivnímu poznání), Sókratés naslouchal nitru člověka. Věřil, že v něm se skrývají správné představy a ideály.

Řekl: "Poznej sám sebe." Věřil v možnost subjektivního poznání, tvrdil, že "můžeme poznat podstatu věcí", "můžeme stanovit obecná pravidla, a to na základě analogie (podobnosti) s jinými jevy." Další citát: "Vím, že nic nevím."

Sókratés byl přesvědčen o existenci obecné pravdy, dosažitelné dialogem, tedy kladením otázek a zobecňováním odpovědí. Mimo jiné také tvrdí, že "zlo je nepoznané dobro." Zároveň říká, že "dobro je nejen krásné, ale i užitečné", a ještě dodává, že "zlo je proti našemu prospěchu". Jeho cílem bylo správné jednání, tedy nikoli poznání světa. Cílem života je podle něj blaženost = areté (areté - řecky také "ataraxia"), což je kombinace ctnosti, vědění a moudrosti.

Podle Sókrata existuje Daimonion (démon) - vnitřní hlas našeho svědomí.

Sókratés byl svým učením pochopitelně trnem v oku „řádným“ občanům Athén. Navlékli na něj několik obvinění, mimo jiné, že nevěří ve stejné bohy jako stát a také že kazí svými myšlenkami mládež. Nakonec byl odsouzen k smrti. Filosof odmítl uprchnout a podle rozsudku vypil jedu. Sókratova poslední slova prý byla: "Kritóne, Asképiovi jsme dlužni kohouta."

Antická filosofie I

Antikou se souhrnně nazývá období dějin a kultury starověkého Řecka a Říma, samotná antická filosofie je však převážně řeckou záležitostí; římské filosofické myšlení na řeckou filosofii většinou jen navázalo a není příliš originální. Za počátek antické filosofie je považována doba, kdy se od mýtů upouští a přechází se ke kritickému myšlení, které je založeno na zkušenosti a rozumu.

Vývoj filosofie ve starověkém Řecku

První období: Předsokratovská filosofie

6. - 5. století př. Kr. - zkoumání přírody, matematická, fyzikální, astrologická podstata světa, hledá se jiný než božský princip; Milétská škola, Pythagoras, Éleaté, Atomisté (i jejich předchůdci)

Druhé období: Klasické období

5. - 4. století př. Kr. - člověk, život ve společnosti; polis, formy státu, poznávání pravdy;

Sofisté, Sokrates, Platón, Aristoteles

Třetí období: Doba Helénismu

4. století př. Kr. až ranný středověk (529 n. l. - Justinián uzavírá filosofické školy v Athénách);

Stoici, Skeptici, Epikureisté, novoplatonismus

První období - Předsokratovská filosofie

Milétská škola

Filosofové z maloasijského přístavu Miletos se orientovali na hledání jakési základní **pralátky** (arché), z níž povstává celý svět a která je základem všech věcí. Ačkoli si v mnohém odporovali, shodovali se na tom, že tato látka není jen materiálem, ale je oduševnělá, obdařená vnitřním zdrojem pohybu a vývoje.

Thalés

- pralátkou je **voda**, jejím zhušťováním či ředěním vznikají ostatní látky, voda má duši; -
-- Země je plochá deska plovoucí na vodě, Thalés změřil její obvod, předpověděl také zatmění Slunce
(Thalés byl výborný podnikatel - předpověděl, kdy bude dobrá úroda, skoupil pole a sklídl, před špatnou úrodou je opět prodal...)

Anaximandros - Tháletův žák.

- pralátkou je podle něj **apeiron** (nezměrné, neomezené) - tato pralátka je živá a má v sobě pohyb, z ní vznikl svět. Země byla původně tekutá, horká, později vychládala; Vynalezl sluneční hodiny, vyložil pravidelný oběh hvězd, sestavil model oblohy a mapu Země.

Anaximenes - základem všech látek je "neurčitý, neomezený **vzduch**"; zhušťováním (ochlazením) vznikají mraky, hmota, vítr; ředěním (ohříváním) oheň; Země je plochý kotouč nesený vzduchem.

Diogenes - arché má duši, svět je oduševnělý

Iónská škola

Herakleitos z Efesu

(do Milétské školy nepatří)

- napsal filosofický spis O přírodě, v němž tvrdí, že základní pralátkou je **oheň**, z něhož zhušťováním a ředěním vznikají světy. Vše je v pohybu - zde vzniká pořekadlo "dvakrát do stejné řeky nevstoupíš". Herakleitos je považován za zakladatele dialektiky.

Dialektika:

vývoj se děje v protikladech (život - smrt; horké - studené)

mezi protiklady probíhá neustálý boj, přesto vytváří jednotu (= jednota protikladů), tuto teorii protikladů rozvinul později Hegel)

Pythagorejci

Pýthagorás

Každé jsoucno má podle něj svou hranici, mez. Když zkoumal, čím je možné tuto mez určit a popsat, uvědomil si, že každá hranice má svůj rozměr, který je měřitelný, a tudíž vyjádřitelný číslem. Základem světa a všech jsoucích věcí je tedy podle Pýthagora číslo.

Hlavní myšlenka pythagorejců

Podstata všeho je ukryta v číslech, nebrali ho ovšem jako abstraktní matematický pojem, spíše jako geometrickou veličinu, vyjadřující vztah mezi jednotlivými věcmi a jejich částmi.

Existují čtyři posvátná čísla:

1 - vyjádření bodu; 2 - přímka; 3 - trojúhelník; 4 - čtverec.

Vytvořili **etický kodex** správného způsobu života:

sebezpytování, mlčenlivost, podřízení se celku, věrnost bohům, rodině, přátelům, prostota, askeze.

Zabývali se matematikou, hudbou (objevili závislost výšky tónu na délce struny).

Další pythagorejci:

Filoláos: \"Země je kulatá a pohybuje se podobně jako Slunce kolem centrálního ohně a zároveň kolem své osy jednou za 24 hodin.\"